

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Hoofredactie: P. H. Schmitz S. J., Ignatius College Valkenburg (L.) Telef. 35. Mederedacteuren: Jos. Cremers, Hertogsingel 10, Maastricht; F. J. H. M. Eyck, Beek (L.); J. Pagnier, Alexander Battalaan, Maastricht.
Drukkerij v.h. Cl. Goffin, Nieuwstr. 9, Maastricht. Tel. 45.

Verschijnt Vrijdags voor den eersten Woensdag der maand en wordt den Leden van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 3.60 per jaar, afzonderlijke nummers 30 cent. Auteursrecht voorbehouden.

INHOUD: Aankondiging der Maandelijksche Vergadering in October. — Nieuwe leden. — Verslag Maand. Verg. 3 September. — P. Hens, Avifauna van Limburg (vervolg). — H. Dettmer S. J., Neue Cynipiden aus den Niederlanden. — L. A. J. Keuller, C. Franssen en Br. Theodorik, iets over het Maastrichtsche krijt als landbouwmergel. — H. Schmitz S. J., Mitteilungen über allerlei Phoriden. — Jos. Cremers, Eliomys quercinus L., de groote hazelmuis. — Korte mededeelingen. — M. A. Liefstinck, Verzoek om medewerking. — J. H. Umbgrove, Wie helpt?

Maandelijksche Vergadering
op WOENSDAG 1 OCT. e. k.
in het Natuurhistorisch Museum,
precies om 6 uur.

NIEUWE LEDEN.

Ph. J. Loggers, Frans van Mierisstr. 67, Amsterdam; P. Heinrich Dettmer S. J., St. Antoniusgesticht, Slagharen, Ov.; Drukkerij v.h. Cl. Goffin, Nieuwstraat 9, Maastricht.

VERSLAG DER MAANDEL. VERGADERING VAN 3 SEPTEMBER 1.1.

Aanwezig de heeren: Dr. van der Meer, J. Pagnier, Prof. Keuller, A. Kengen, Joh. Th. v. d. Zwaan, Korten, A. M. Hasaart, Aug. Hennus, J. Maessen, H. Wijsen, L. Leysen, Dr. W. Goossens, Dr. Beckers, F. H. van Rummelen, Dr. O. Posthumus, Br. Theodorik, F. Muller, Edm. Nijst, P. Peeters, Lagers, F. Kurris, W. de Backer, W. Carboex, H. Schmitz S. J., Br. Hyacinthus.

De vergadering wordt voorgezeten door den Ondervoorzitter van het Natuurh. Genootschap, den heer **Dr. van der Meer**, welke meedeelt, dat de President ditmaal tot zijn leedwezen verhinderd is de vergadering bij te wonen. Hij opent met een woord van welkom en verleent het woord aan den heer Keuller ter voortzetting van den palaeontologischen cursus.

De heer **Keuller** spreekt hoofdzakelijk over diatomeeën en behandelt verder de copulatieverschijnselen der Eencelligen. Zijne bewering, dat uitsluitend vegetatieve vermeerdering van zulke levende wezens, die van nature ook voor geslachtelijke voortplanting zijn ingericht, steeds tot degeneratie leidt, geeft aanleiding tot een levendige discussie, waaraan door de heeren **v. d. Zwaan, v. Rummelen, Carboex, Dr. v. d. Meer, Dr. Beckers, Nyst en Lagers** wordt deelgenomen.

De Voorzitter bedankt den heer Keuller voor zijne voordracht en geeft het woord aan Pater **H. Schmitz S. J.**

Volgens artikel 24 der Statuten van ons Genootschap, aldus spr., wordt „zoo mogelijk aan de Zomervergadering een excursie verbonden”. De „excursie” hebben wij 2 Aug. l.l. gehad, maar de „vergadering” is tengevolge van den stortregen, die het gezelschap te Beek overviel, niet geheel tot haar recht gekomen. Daarom meent spr. goed te doen bij deze gelegenheid voor den dag te komen met een mededeeling van huishoudelijken aard, n.l. aangaande het Natuurhistorisch Maandblad.

Door het faillissement van de drukkerij Huydts te Maastricht, was het Bestuur in z'n vergadering van 27 Juli l.l. genoodzaakt van drukker te veranderen. Gekozen werd de firma v.h. Cl. Goffin, Nieuwstraat, Maastricht, die ook reeds vroeger meerdere jaren de publicatiën van ons Genootschap verzorgd had. Onder de verschillende offerten die ingekomen waren, leek die van de firma v.h. Cl. Goffin daarom bijzonder voordeelig, omdat zij aanbood het Maandblad in denzelfden vorm, waarin het van Januari tot Juli verschenen was, uit te geven en wel onder nagenoeg dezelfde voorwaarden als de vroegere drukker. In één ding zal echter de nieuwe firma, naar zij belooft en wij allen stellig hopen, verandering brengen: er zal een einde komen aan de talloze drukfouten waaraan de vroegere drukker zich schuldig maakte en waartegen de redactie een onvermoeiden, maar geenszins succesvollen strijd voerde. Het verleden week verschenen Augustusnummer is reeds bij de firma v.h. Cl. Goffin gedrukt en maakt een goeden indruk; het is zelfs verfraaid door twee platen met 22 afbeeldingen op kunstdrukpapier. De schrijvers van het artikel over Isoëtes, de heeren Dr. W. J. Jongmans en F. H. van Rummelen, deelden aan de redactie mede, dat zij hunne waardevolle microphoto's en teekeningen gaarne zoo getrouw mogelijk gereproduceerd zagen en dat zij zelf de kosten van het te kiezen reproductiepapier voor de

geheele oplaag zouden dragen, om aan alle lezers het wetenschappelijk genot van werkelijk goede afbeeldingen te verschaffen (applaus). Moge dit mooie voorbeeld navolgers vinden! Spr. herhaalt bij deze gelegenheid het verzoek om krachtdadig propaganda te maken voor ons Genootschap en zijn maandschrift; sinds 1 Januari 1924 zijn 83 nieuwe leden toegetreden; nog een weinig moeite gedaan en het aantal van 400 leden is bereikt!

Overgaande tot enkele wetenschappelijke mededeelingen laat spr. het eerst ter bezichtiging rondgaan 2 levende zoetwaterpoliepen (*Hydra* subg. ? sp. ?) uit de vijvers van het klooster Mariënwaard bij Maastricht, een uitstekende vindplaats voor allerlei interessante waterplanten en -dieren. Een der poliepen was door methyleenblauw vitaal gekleurd en daardoor gemakkelijker zichtbaar gemaakt. In dezelfde vijvers leven ook talrijke vijvermossels, *Anodonta cygnea*. Ook daarvan wordt een exemplaar vertoond door spr., dank zij de vriendelijke hulp van ons medelid den WelEerw. Rector van Meerwijk, bemachtigd. De vijvermossel komt vermoedelijk in alle vijvers met slijkerigen bodem in de geheele provincie Limburg voor. Spr. kent ze zoowel uit het Noorden der provincie (Kasteel Blijenbeek b. Afferden) alsook uit het Midden en Zuiden (Kasteel Limbricht, Wijnandsrade).

De heer van Rummelen zegt, dat *Anodonta* ook in de Weerter plassen overal gemeen is. Door andere leden worden verder nog als vindplaats genoemd: de stadsvijver van Maastricht, de vijvers van Welten en Schaesberg.

Op een vraag of ook de verfmossel (*Unio pictorum*) in Limburg wordt aangetroffen, antwoordt de heer Nyst, dat hij bij lagen waterstand vele mossels gezien heeft in de Maas bij St. Pieter, en de heer van Rummelen bevestigt het, dat deze soort tusschen Eijsden en Maastricht voorkomt. Andere leden hebben haar waargenomen op kiezelsbanken bij Geulle en tusschen Steyl en Venlo. Het is zeker wenselijk, dat van al deze vindplaatsen exemplaren voor het Museum worden bijeengebracht.

Spr. wenscht verder de aandacht der aanwezigen te vestigen op een artikel van H. Przibam in: Zoologische Anzeiger, Band 60, Heft 9/10 van 20 Aug. 1924, Ueber die Funktion der Käferfühler, insbesondere des Wasserkäfers *Hydrophilus piceus* Geoffr. In vele leer- en schoolboeken kan men lezen, dat dit insect zijne sprieten zou gebruiken om adem te halen. Zoo zegt b.v. Dr. Everts in zijne *Coleoptera Neerlandica* I 640: „Eigenaardig is de ademhaling; de kever brengt niet, zooals bij *Dytiscus* (den geelgeranden waterroofkever) het uiteinde van het achterlijf boven water, doch steekt de sprieten boven water en draait ze zoodanig, dat de basis van de knots in de lucht is, de top daarentegen de borst aanraakt; daardoor gaat de lucht over de zijdeachtige beharing van de sprietknots en komt in verbinding met de aan de buikzijde, tussehen de fijne beharing, zich aanhechtende luchtlag, waardoor versche lucht tegen de verbruikte wordt ingewisseld. Van de buikzijde gaat deze ververschte lucht onder de dekschilden naar de aan de rugzijde gelegen stigmata”. Kort en bondig zeggen Hoozeveld en Pecters in hun Leerboek der dierkunde: „De pikzwarte watertor maakt van haar sprieten ge-

bruik om boven den waterspiegel versche lucht op te nemen”. Przibam nu toont aan, dat deze traditioneele opvatting van het ademhalingsproces van *Hydrophilus* oorspronkelijk geput is uit eene mededeeling van Ch. L. Nizsch van 't jaar 1811 „und so wird die von Nizsch vor mehr als 100 Jahren gemachte Angabe, dass der *Hydrophilus* die Fühler zum Atmen brauche, in den physiologischen Handbüchern weiter geschleppt”. Deze „Angabe” is namelijk, wat de sprieten betreft, volgens de waarnemingen van Przibam, ten eenenmale onjuist. Przibam zegt duidelijk geconstateerd te hebben dat *Hydrophilus* aan de oppervlakte van 't water komende, tusschen kop en halsschild direct, d.w.z. zonder tusschenkomst van zijn sprieten, lucht opneemt. Hij meent dit ook door proeven afdoende te hebben bewezen. Op 11 Maart 1924 sneed hij bij 3 waterkevers (*Hydrophilus*) beide sprieten dicht bij de basis af en zag, hoe zij te water gebracht, juist als andere onverminkte collega's de eene kopzijde boven water staken en met den kop-halsschild-hoek lucht opnamen; de zilvergans van de luchtlag was aan de buikzijde duidelijk waar te nemen, toen de dieren in 't water omhoog daalden. Zij leefden in dien toestand nog 2—3 weken.

Uit hetgeen verder in Przibam's artikel wordt uiteengezet, blijkt o.a. ook, dat het nog altijd niet vaststaat hoe de resultaten van Finkler's proeven met het deapiteeren en verwisselen van den kop bij waterkevers beoordeeld moeten worden. Toen spr. verleden jaar in de Maand. Verg. van 4 Juli '23 (zie Maandblad, Jg. 12, No. 7) daarover sprak, was de zaak nog geheel nieuw en de discussie daarover in wetenschappelijke tijdschriften was nog niet begonnen. Onder tusschen is er al eene kleine literatuur over ontstaan en de status quaestionis is op 't oogenblik deze: Men twijfelt niet, dat het aan Finkler gelukt is om levende koppen van waterkevers zóó op levende rompen van andere individuen van dezelfde of een andere soort te plaatsen dat deze deelen aan elkaar kleefden en het geheel gedurende een vrij langen tijd levensverschijnselen vertoonden, maar men ontkent, dat kop en romp zoo tezamen zijn gegroeid, dat zij één individu vormden. Integendeel, men verklaart de levensverschijnselen zoo, dat kop en romp ieder voor zich afzonderlijk deze verschijnselen vertoonden. Het is toch bekend dat afgesneden lichaamsdeelen bij kevers nog geruimen tijd voor zich blijven leven, vooral wanneer het uitdrogen voorkomen wordt. Dat en niets anders zou Finkler met zijn proeven bereikt hebben. Wij vernemen nu van Przibam dat histologische onderzoeken, die alleen de zaak kunnen uitmaken, nog steeds niet hebben plaats gehad, omdat Finkler, die nog student is, deze tot na zijn examen wenscht uit te stellen. Maar zeker is het, dat in de polemiek tegen Finkler veel beweerd is, wat geen steek houdt (zie ook het verslag van de 57e wintervergadering der Ned. Ent. Ver. in: Tijdschr. v. Entomologie, Vol. LXVII, p. V).

Het Friesch Natuurhistorisch Museum zendt ons zijn jaarverslag over 1923, het eerste vereenigingsjaar.

Bij het lezen er van dringt zich vanzelf een vergelijking met het geestverwante Natuurh. Genootschap in Limburg, zijn streven en sue-

cessen, in onzen geest op. De slichtingsgeschiedenis van het Friesch Natuurhistorisch Museum schijnt geheel dezelfde te zijn als die van ons Genootschap; alleen schijnt het in Leeuwarden nog aan den noodigen steun der autoriteiten te ontbreken. Zoo lezen wij b.v. bl. 3:

„Den Commissaris der Koningin werd een bezoek gebracht om eens te polsen in hoeverre de provincie ons steun kon verschaffen. Localiteit had ze echter niet en overigens was haar steun mogelijk. De heer van Harinxma zegde ons echter zijn medewerking toe, waar deze hem mogelijk was.

Bezoek bij den burgemeester van Leeuwarden. Ook hier was het resultaat gering. Localiteit was niet aan te bieden, geldelijke steun zou in geen geval iets worden.”

Dan is het met ons in Maastricht, de hoofdstad van het „donkere Zuiden” toch veel beter gesteld! Wij wenschen van harte, dat het N. H. Museum van Friesland spoedig een gemeenteraad vindt, die het krachtig zal steunen, vooral ook omdat de Friesche natuurvrienden de voltooiing van hun Museum op den voorgrond stellen. Leert toch de ondervin-

ding in binnen- en buitenland niet bijna overal, dat Musca op den duur slechts door groote openbare lichamen financieel gedragen kunnen worden? Vergelijk vooral de jongste geschiedenis van den „Naturhistorischer Verein der preussischen Rheinlande und Westfalens”, die zich gedwongen zag zijn Museum en zelfs zijn heerlijke bibliotheek aan de stad Bonn en aan de pruis. Regeering over te doen. Het Nat. Genootschap in Limburg heeft een dergelijken stap reeds spoedig na zijn ontstaan gezet en daarover niet te treuren gehad.

Eindelijk laat spr. nog een nieuw leerboek der dierkunde van P. F. van Boxtel rondgaan (H. J. Dieben, Leiden, 307 blz.). Het boekje, op mooi papier gedrukt, bevat een groot aantal fraaie afbeeldingen, waaronder er verschillende uit de publicatiën van ons Genootschap zijn overgenomen.

De heer Ed. Nyst biedt aan het Museum een doosje met fraai gepreparcerde Limburgsche kevers aan, een geschenk dat door den Voorzitter namens den Conservator met dank wordt aanvaard.

Te ruim 8 uur wordt de vergadering gesloten.

AVIFAUNA der Nederlandsche Provincie Limburg, benevens eene vergelijking met die der aangrenzende gebieden, door P. A. HENS, Valkenburg L.

70. *Acrocephalus schoenobaenus* (L.). Rietzanger. — Duitsch : Schilfrohrsänger.

Fransch : Rousserolle phragmite.

Broedvogel in de vennen en moerassen van Midden- en Noord-Limb. van half April en begin Mei tot September. Soms reeds begin April, o.a. 7 April 1910 bij Steijl (Riotte. Ardea. 1913. p. 82). Voor zooverre mij bekend in Zuid-Limburg geen broedvogel.

Waargenomen in :

Gebied I. Geen waarnemingen bekend.

Gebied II. Broedt langs de Maas o.a. bij Roermond, Asselt (H. Vallen), Steijl (Riotte) enz.

Gebied III. In den zomer door H. Vallen en mij herhaaldelijk waargenomen in de vennen en moerassen bij Swalmen en Herkenbosch. Ongetwijfeld daar ook broedvogel.

Gebied IV. Door Riotte in den zomer

waargenomen in de moerassige streek tusschen Venlo en Arcen langs de Duitsche grens.

Gebied V. Broedvogel in de Peel (H. Nillesen. Natuurh. Gen. Jaarb. 1912. p. 26). In den zomer heb ik de soort herhaaldelijk aangetroffen bij Horn en bij Heithuizen. Zij broedt ook in de omgeving van Weert (coll. Beckers), Venray (F. van Baar) en Nederweert (Knapen).

Broedt in de Rijnprovincie o.m. op verschillende plaatsen langs onze grens (le Roi. V. f. d. R. p. 271). In België : „plus ou moins répandue suivant les localités etc.” (Dubois. N. R. d. O. p. 204). In het arrondissement Verviers : „Assez commune en certaines régions”. (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 114).

GENUS : HIPPOLAIS Baldest. 1827.

71. *Hippolais icterina* (Vieill.). Spotvogel. — Volksn.: Allerleisängerke. Duitsch : Gartenlaubvogel. Fransch : Hypolaïs contrefaisant.

Bewoner van tuinen, parken, kleine loofbosschen en boschranden. Algemeen voorkomende zomervogel van begin Mei tot in Augustus.

Waargenomen in :

Gebied I. Broedend gevonden o.a. te Heerlen, Valkenburg, Houthem, Schin op Geulle, Eygelshoven (coll. Nillesen), Wittem (legsels van 5 Juni 1907 in coll. Merckelbach), Kerkrade (twee legsels van 10 Juni 1907 en 29 Mei 1909 in voornoemde collectie), enz. enz.

Gebied II. Vermoedelijk broedend op vele plaatsen langs de Maas, waar kleine boschjes aangetroffen worden, o.a. in het Kloosterpark te Steijl (Riotte. Ardea. 1913. p. 70). Naar Riotte mij in 1924 mededeelde, is de soort in de omgeving van Steijl thans een der talrijkste broedvogels.

Gebied III. Broedend gevonden te Roermond, Swalmen en ongetwijfeld overal waar loofbosschen aanwezig zijn.